

373.2:37.015.311(082)

Ф 79

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА ЗАСОБАМИ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

Матеріали

Всеукраїнської науково-практичної конференції

м. Кривий Ріг

11–12 жовтня 2012 року

студентів є одним першочергових завдань вищого навчального закладу, і ця якість знань може характеризувати, власне, й якість діяльності навчального закладу. Навіть враховуючи різноманітність поглядів та думок, які вкладаються в розуміння якості знань, їй завжди притаманні наступні аспекти: відповідність стандартам та відповідність реальним запитам соціуму. Саме поєднання цих аспектів у процесі навчання є вирішальним у формуванні навчальних планів та програм, визначає особливості розробки та впровадження діагностичних методик, характеризує освіченість студентів.

Література

1. Гершунский Б.С. *Философия образования*. – М.: Московский психолого-социальный институт / Б.С.Гершунский. – М., 1998. – 432 с.
2. Ингенкамп К. *Педагогическая диагностика* / К. Ингенкамп; [пер. с нем.] – М.: Педагогика, 1991. – 240 с.
3. Майоров А. Н. *Мониторинг как научно-практический феномен* / А.Н.Майоров // *Школьные технологии*. – 1998. – № 5. – С. 26-45.
4. Мойсеюк Н.Є. *Педагогіка: [навч. посіб.]* / Н.Є.Мойсеюк. К., 2001. – 608 с.
5. *Соціально-педагогічний словник* / за ред. В.В. Радула. – К.: Екс-Об. – 2004. – 304 с.

Бадіца М. В.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ

Перетворення в соціально-економічній і соціально-культурній сфері життєдіяльності країни значно впливають на процес гуманізації освіти з позиції розкриття духовно-творчого потенціалу особистості.

В умовах демократизації змінилися пріоритети освіти, які спрямовані на створення сприятливих умов для пошуку, підтримки, стимулювання та реалізації здібностей особистості, розвитку творчого потенціалу громадянина у сучасному суспільстві. Зовсім не випадково Державна національна програма «Освіта. Україна ХХІ століття» вказує на необхідність розвитку творчих здібностей кожної особистості, на побудову навчання з урахуванням індивідуальних особливостей дитини [1]. Інноваційні процеси освіти та сензитивність дошкільного дитинства до опанування навичками співробітництва; розвитку уяви, креативності як

базової якості особистості вимагає від сучасного вихователя збалансованості процесів розвитку, виховання та навчання; знаходження ефективних методів і прийомів навчання, що забезпечать саморозвиток особистості.

Метою нашої статті є розгляд теоретичних основ розвитку творчих здібностей дошкільників засобом дидактичної гри.

У науковій літературі проблема розвитку творчих здібностей особистості висвітлена у багатьох дослідженнях: філософів (М. Бердяєв та ін.); психологів (Л. Божович, Л. Виготський, А. Маслоу, С. Рубінштейн); педагогів (І. Зязюн, О. Рудницька, М. Стась та ін.); мистецтвознавців (Т. Казакова, С. Пазиненко та ін.). Аналіз психолого-педагогічної літератури та стану проблеми в умовах дошкільного закладу показав необхідність розвитку творчих здібностей особистості; обмеженість вихователів до організації та керівництва творчою діяльністю дитини. Сучасний дошкільний навчальний заклад вимагає від вихователя переорієнтації з репродуктивних на продуктивні методи навчання; індивідуальної діяльності, спрямованої на розвиток творчих здібностей дитини. Сприятливі умови щодо розвитку творчих здібностей особистості, на думку вчених, містяться в дидактичних іграх. Гра посідає центральне місце в організації життєдіяльності дітей у дошкільному закладі. Культурно-історичний підхід до походження гри, розуміння її соціальної суті та психологічного механізму системно-діяльнісного характеру поєднує погляди вчених щодо доцільності її використання для розвитку творчих здібностей дошкільників (Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Запорожець, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, О. Усова, Л. Фесюкова та ін.). Актуальність використання дидактичної гри як провідного виду діяльності дошкільника, засобу творчого розвитку дитини, метода виховання, активної форми творчого пізнання навколишньої дійсності потребують поглибленого системного аналізу проблеми, розкриття її теоретичних основ.

Сучасна психолого-педагогічна наука розглядає творчість як постійний супутник розвитку дитини (Л. Виготський); діяльність у результаті якої створюється щось принципово нове, оригінальне (І. Волков); процес створення, відкриття невідомого (В. Моляко); особистісно-орієнтовану розвивальну взаємодію суб'єктів, заломлену через мотиваційну структуру (С. Сисоєва).

Психолого-педагогічні аспекти розвитку творчої особистості розглядаються в дослідженнях учених: Б. Ананьєва, А. Андреева, Ю. Бабанського, І. Беха, Д. Боговльєнської, Дж. Гілфорда, А. Маслоу, А. Олпорта, К. Роджерса, Д. Шеренберга та ін. Розвиток особистості, на

думку С. Гончаренко, Е. Рапацевич – це зміна її кількісних і якісних властивостей [5]. Психологічні основи творчості, механізм творчого мислення, співвідношення свідомого та несвідомого, чуттєвого та раціонального у творчому процесі розкриваються в працях відомих психологів: Л. Виготського, В. Клименко, О. Кононко, В. Рибалка, В. Роменця, С. Рубінштейна та ін. У дослідженнях багатьох авторів (Т. Комарової, Т. Казакової, О. Ушакової та ін.) розвиток особистості дитини, її власної творчості, розглядається як пріоритет процесу формування та удосконалення унікальних здібностей. Вчені розмежовують зміст понять «загальні» та «спеціальні» здібності, водночас підкреслюючи їх взаємопов'язаність: розвиток спеціальних здібностей можливий лише за умови наявності в людини загальних здібностей. Спеціальні здібності є фундаментом для прояву загальних здібностей. На думку С. Рубінштейна, загальні здібності – це здібності до навчання і праці, а спеціальні – різні прояви загальних. Творчість виникає за власною ініціативою особистості та залежить від прояву спеціальних здібностей дитини у різних видах діяльності. Ми підтримуємо думку Л. Ермолаєвої-Томіної про те, що загальні здібності торкаються тих способів «дій та взаємодій», якими можуть оволодіти практично всі люди. Вони необхідні для адаптації до середовища та діяльності. Це здібності до запам'ятовування, мислення, навчання, оволодіння навичками розмови, спілкування та діяльності. До загальних відносяться і творчі здібності. Творчі здібності – це особистісне утворення, що спонукає до творчого пошуку, необхідності оволодіння творчими вміннями, результатом чого є створення нового (М. Стась). Прояв творчих здібностей обумовлений характером вимог діяльності до людини та відношенням особистості до творчої діяльності. Кожен вид здібностей має варіативні якості, які диференціюють людей.

Таким чином, діяльність вимагає інтеграції якостей для успішного протікання творчого процесу [2].

У психології виділяють декілька факторів, що впливають на дитячу творчість: оригінальність (здатність створювати окремі ситуації, приймати незвичайні рішення, що виявляються в різних видах та формах діяльності); семантична гнучкість (нестандартне бачення об'єкта, використання його функцій у нових ситуаціях); образна адаптивна гнучкість (здатність визначати функції об'єкта й уміння його змінювати для створення нових можливостей); семантична стихійна гнучкість (підвищена чутливість до мови) [6, с. 88]. Відомий психолог В. В. Давидов акцентує увагу на провідній ролі уяви в становленні творчої особистості дитини. В. В. Давидов наголошує, що поява перших ознак особистості у дошкільному віці пов'язана не з формуванням субпідпорядкованих

мотивів, а з інтенсивним розвитком уяви, що є основою творчості. Саме в цей час народжується система «Я», якій відповідає потреба дитини діяти самостійно, незалежно, нестандартно. Дитина, виокремлюючи властивості утвореного образу, створює новий. Уява, що виникає вже на перших етапах формування предметних дій та сприймань, дає можливість керуватись вимогами контролю за їх виконанням, завдяки здатності уяви здійснювати «згортання» окремих компонентів дій у самостійну дію, яка поступово стає задумом. Для дитини характерно варіативність мислення, що допомагає створенню багатоваріативності рішень, але забезпечує прив'язаність дитини до кожного з них.

Аналіз наукової, педагогічної та методичної літератури показав, що основною діяльністю, в якій виявляється творчість дитини – є гра. Вона не лише створює умови для прояву творчості, а й стимулює розвиток творчих здібностей дитини. Сучасна педагогіка розглядає гру як вид діяльності, що поєднує в собі загальні (цілеспрямованість, усвідомленість, активність) та специфічні (свободу, самостійність, самоорганізованість, наявність творчої основи, почуття радості й задоволення) риси [3]. На думку психологів та педагогів дидактична гра – це система впливів, спрямована на формування у дитини потреби у знаннях, розвиток активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом: удосконалення умінь і навичок [5].

На великі педагогічні можливості гри наголошували Ш. Амонашвілі, Л. Виготський, К. Гросс, Д. Ельконін, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, І. Сікорський, В. Сухомлинський, К. Ушинський. Так К. Гросс розглядав гру, як природно визначений спосіб підготовки дітей до життя, до майбутньої трудової діяльності. На його думку, вона спрямована на виявлення, зміцнення та розвиток нахилів індивіда; його адаптацію до умов життя. У своїх працях І. Сікорський відзначав вплив гри на зміцнення розумових сил, конкретизацію знань, розвиток здібностей. За концепцією Л. Виготського, ігрова діяльність є способом активного засвоєння дитиною людської культури; акумулятором власної активності дитини. Сутність людської гри він уявляє у здатності, відображаючи, перетворювати дійсність і змінювати світ. Вчений підкреслює, що у грі формується у дитини потреба впливати на світ. На думку Д. Ельконіна, гра є важливим джерелом формування соціальної свідомості дитини. Загальна закономірність ігрової діяльності, представлена А.Н.Леонтьєвим, трансформується від неспівпадання операцій з діями до народження уявної ситуації, яка стимулює розвиток творчих здібностей дитини.

Узагальнюючи погляди педагогів і психологів на сутнісний зміст поняття гри, ми визначаємо, гру як конкретний прояв індивідуальної та колективної ігрової діяльності дитини, яка має історичний,

багатовидовий, креативний і багатофункціональний характер. В своєму розвитку гра змінює декілька форм: від емоційного, активно діючого відображення до реконструктивних елементів і творення світу. Сучасні науковці визначають гру формою творчості, яка реалізує сутнісні здібності і потреби людини та взаємопов'язана з розвитком базових засад особистості (Н. Непомняща та ін.). Теоретичний аналіз сутнісних якостей особистості дозволяє Н. Непомнящей стверджувати таке: гра тісно пов'язана з потенційною універсальністю людини; надає змоги виходити за межі засвоєного, творити нове; забезпечує особливий взаємоз'язок з іншими людьми (як умова присвоєння людського досвіду), який характеризується здатністю отожднювати себе з іншими. Цей зв'язок дозволяє брати новий зміст від іншої людини і ідентифікувати себе, своє «Я» [4, с. 16]. На творчі можливості гри наголошував Л. Виготський. Він вважав, що специфіка ігрової діяльності та її продуктивність визначається активним функціонуванням уяви дітей у процесі міжособистісного спілкування. У ранньому віці малюк проходить від дії до думки, а старший дошкільник – від думки до дії та відтворення свого задуму. Творчий характер гри підтверджується тим, що дитина не копіює життя, а проживає його в процесі творення. При цьому дитина передає своє відношення до того, що створила. Така діяльність наближає гру до мистецтва, в якому провідну роль грають емоції. Послідовне збагачення змісту діяльності сприяє формуванню творчого відношення дитини до світу. З'являючись на підґрунті реальних життєвих подій вона виконує ряд функцій: креативну, здоров'язберігаючу, мотиваційну, розвивальну, виховну, коригуючу, діагностичну, дидактичну, адаптаційну, збагачувальну (емоційно-почуттєву сферу). Згідно ідеї дослідників, ігрова діяльність – це динамічна система взаємодії особистості з навколишнім світом, у процесі якої відбувається його пізнання, засвоєння культурно-історичного досвіду та розвиток [4].

Таким чином, проаналізувавши площину проблеми, ми побачили її перспективність у формуванні цілісної творчої особистості за рахунок визначення шляхів розвитку творчих здібностей дітей.

Література

1. *Державна національна програма «Освіта. Україна XXI століття» // Освіта. – 1993. – № 44-46. – С. 5.*
2. *Ермолаева–Томина Л. Б. Психология художественного творчества : учеб. пособ. для вузов / Людмила Борисовна Ермолаева-Томина — 2-е изд. — М. : Академический Проект : Культура, 2005. 304 с. — («Gaudeamus»).*

3. *Організація дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: [навчально-методичний посібник / за ред. Тарасенко Г. С.]. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 320 с.*
4. *Організація ігрової діяльності дітей дошкільного віку : [навч.-метод. навчання / авт. упор. Алла Петрівна Бурова]. – Тернопіль : Мандрівець, 2010. – 256 с.*
5. *Психолого-педагогический словарь / сост. Рапацевич Е. С. – Минск : «Современное слово», 2006. – 928 с.*
6. *Туриніна О. Л. Психологія творчості : [навч. посіб.] / Олена Леонтіївна Туриніна.— К. : МАУП, 2007. – 160 с.*

Сутягінова К. Є.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСТУПНОСТІ У ПЕРЕДШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

Проблема наступності між дошкільною та початковою ланками освіти й сьогодні залишається актуальною. Проблема пошуку ефективного здійснення наступності дошкільної та початкової освіти була і є в центрі уваги психолого-педагогічної науки і практики. Забезпечення наступності між дошкільням та школою – спільне завдання вихователів, учителів, батьків, здійснювати яке вони мають у тісному тандемі, враховуючи педагогічний вплив одне одного й висуваючи до дітей єдині вимоги. «Відповідно до чинного законодавства та нормативно-правових документів саме наступність є однією з обов'язкових умов здійснення неперервності здобуття освіти, яка певною мірою має забезпечити єдність, взаємозв'язок та узгодженість мети, змісту, методів, форм навчання й виховання з урахуванням вікових особливостей дітей на суміжних щаблях освіти» [1, с. 4].

Поняття «наступність у навчанні» вперше отримало теоретичне обґрунтування в працях Е.Баллера, Г.Ісаєнка, ставши згодом предметом багатьох досліджень у вітчизняній та зарубіжній педагогіці.

Необхідність дотримання наступності в роботі з дошкільниками обґрунтовували в своїх працях Л.Артемова, О.Богданович, А.Богущ, В.Борисова, Л.Божович, Т.Дябло, Л.Іщенко, Л.Калмикова, О.Киричук, Я.-А.Коменський, В.Кузь, М.Кухта, В.Ликова, Г.Люблінська, Г.Назаренко, О.Проскура, Й.-Г.Песталоцці, С.Рубінштейн, С.Русова, О.Савченко, О.Усова, К.Ушинський та ін.

Як стверджує Г.І.Назаренко, «проблема наступності має комплексний і міждисциплінарний характер, перебуваючи на перетині